

OCENE IN POROČILA

Paul Gleirscher, **Karantanien. Das slawische Kärnten**. Klagenfurt : Carinthia, 2000. 165 strani.

Pri celovski založbi Carinthia je pred kratkim izšla odlična knjiga, posvečena poznonatičnemu in zgodnj srednjeveškemu obdobju koroške zgodovine. Torej obdobju, ki je v prvi vrsti – kot poudarja tudi naslov – povezano s pojmom Karantanija in ki ima južno od Karavank še prav posebno močan simbolno-nacionalni naboj. Ta črpa svojo energijo iz globoko zakoreninjene predstave in zgodovinskega mita hkrati, da je s tem imenom povezano najbolj bleščeče obdobje slovenske nacionalne zgodovine: v slovenski zgodovinski zavesti (oz. v zgodovinski zavesti Slovencev) velja namreč Karantanija za prvo slovensko državo, ki jo mnogi razumejo nič manj kot prvo nacionalno državo Slovencev. Mit o državotvornosti teh fatamorganskih zgodnj srednjeveških “Slovencev” dopolnjuje še mit o njihovi demokratičnosti, ki naj bi ga izpričevalo ustoličevanje karantanskih knezov. Da pomenijo takšne predstave presajanje sodobnih pojmov, predstav in kategorij v preteklost in hkrati nacionalizacijo zgodovine za nazaj – se pravi konstruiranje nacionalne zgodovine v obdobjih, ko narodi in nacije v modernem pomenu besede sploh še niso obstajali – si niso na jasnem niti vsi v stroki, kaj šele ostali.

Gleirscherjeva knjiga nedvomno spada v vrsto tistih, v zadnjem času vse številnejših del, ki s strokovnega stališča opozarjajo na nevzdržnost takšnega nacionalnega prisvajanja zgodovine, ki seveda ni nobena lokalna slovenska posebnost, ampak globalni pojav. Kronološko obravnava knjiga dobrega pol tisočletja zgodovine koroškega (in širšega) prostora od 4. do 9. stoletja. V tem času je koroški prostor doživel vrsto transformacij svoje državno-(u)pravne, politične, socialne, verske, ekonomske, jezikovne in naselitvene podobe ter prehodil pot od rimske province (Sredozemski) Norik preko slovanske kneževine Karantanije do frankovske grofije karolinškega cesarstva. Kako je potekal ta razvoj, katere so bile sile, ki so ga opredeljevale, kdo ljudje, ki so z bili njim povezani in kako so ti ljudje živeli, to so nemara glavna vprašanja na katere je skušal avtor odgovoriti v svoji knjigi.

Odgovor na takšna vprašanja je seveda pogojen z informacijami (viri), ki so na razpolago in z njihovo interpretacijo. Tu je potrebno izpostaviti, da je prišlo na Koroškem v zadnjih dveh desetletjih (predvsem po zaslugi “srečne roke in lopate” arheologa Franza Glaserja) do vrste pomembnih in prav spektakularnih arheoloških najdb in odkritij, ki so bistveno spremenile naše vedenje in poznavanje poznoantične in zgodnj srednjeveške zgodovine koroškega prostora. Med takšna – če v ilustracijo naštejemo le nekatere – sodi npr. odkritje poznoantične škofijske cerkve v Teurniji, pa zgodnj srednjeveške samostanske cerkve v Molzbichlu z nagrobnim napisom diakona Nonosa iz ostrogotskega časa, nadalje odkritja, povezana z izkopavanji cerkvenega kompleksa na Sv. Hemi (Hemmaberg), najdba fragmenta z Domicijanovim napisom v Millstattu, vrsta moških grobov, ki jih pripisujejo članom karantanske družbeno-vojaške elite iz okvirno Borutovega časa, itd. Te najdbe, med katerimi so tudi trije izjemni epigrafski spomeniki: že omenjena Nonosev in Domicijanov, ter fragment iz karolinške cerkve v St. Petru am Bichl (3 km z. od Krnskega gradu), z imenom Otker-Radoslav, za katerima se nemara ne skriva nihče drug kot ustanovitelj cerkve in zadnji karantanski knez pred uvedbo grofovske uprave 828, iz Konverzije poznani Etgar, so seveda imele za posledico povečano zanimanje za noriško-karantansko obdobje koroške zgodovine. Rezultat tega intenzivnega dela arheologov, ki so se jim z “novim branjem starih virov” pridružili tudi zgodovinarji, so številna nova spoznanja, pa tudi diametralno nasprotne interpretacije, o katerih živahne diskusije še potekajo. Marsikatero od teh dilem bodo lahko rešila le nova izkopavanja, med katerimi bi visoko na listo želja in potreb uvrstil izkopavanja v cerkvi pri Gospe Sveti in seveda na Krnskem gradu; se pravi na lokacijah, za kateri so se pri nekaterih raziskovalcih v zadnjem času pojavili dvomi, da bi predstavljali politični in cerkveni center postborutovske Karantanije.

Današnje stanje raziskav, ki jih lahko povežemo s pojmom Karantanija, je torej takšno, da imamo na eni strani celo vrsto novih ugotovitev, na drugi strani pa so se odprla številna nova vprašanja, ki so postala

– med drugim – pravo vežbališče za različne hipoteze, med katerimi je poleg zrnja tudi veliko plev. To stanje raziskav je skušal Paul Gleirscher v svoji knjigi povezati v sintetični pregled, pri čemer je optika njegovega pogleda široka, umirjena in uravnotežena. Ker je avtor po izobrazbi in profesiji arheolog, stoji v ospredju povsem razumljivo arheološka podoba obravnavanega časa in prostora. Za ne-arheologa je prav v tem velika vrednost knjige, saj ga ob bogatem slikovnem in kartografskem gradivu na najbolj kompetenten način uvaja in vodi po bogatem koroškem arheološkem gradivu pozne antike in zgodnjega srednjega veka. Njegova slika pri tem, kot rečeno, ni enostransko ozka ampak uravnoteženo široka, saj je izpovednost arheološkega gradiva ves čas povezoval z najnovejšimi ugotovitami historiografskih, umetnostnozgodovinskih, jezikoslovnih in drugih raziskav. Tudi to je pomembna kvaliteta knjige.

Vsebinsko je knjiga razdeljena na šest sklopov-poglavij. Prvo je izrazito historično, napisano prvenstveno na osnovi zgodovinskih (pisanih) virov in literature in nudi pregled noriško-karantanske zgodovine od Dioklecijana do Karla Velikega in njegovih dedičev. Drugo poglavje je namenjeno poselitveni zgodovini koroškega prostora v pozni antiki in zgodnjem srednjem veku, v kateri je prav tako prihajalo do velikih sprememb v njeni podobi in ki je zelo izpovedna za pomembno vprašanje razmerja med romanskimi staroselci in slovanskimi novoselci. Nič manj zanimivo ni naslednje poglavje "Mrtvi razlagajo", ki prinaša zaključke in opazovanja, pridobljena iz raziskav grobišč in grobnih pridatkov umrlih in ki seveda veliko povedo predvsem o življenju posameznika pa tudi skupnosti. Četrto poglavje je posvečeno razvoju krščanstva in Cerkve, medtem ko peto obravnava sledove slovanskega verovanja, njihovih kultov in svetišč. Tudi tu je omeniti izjemno najdbo, marmornato reliefno glavo s tremi obrazi, ki je širše poznana šele nedolgo tega in je bila najdena v pokopališkem zidu v kraju St. Martin am Silberberg ter prejkone predstavlja slovansko božanstvo Triglav. Knjigo zaključujeta kratek povzetek in seznam literature. Skratka, na knjižni trg smo dobili odlično delo kompetentnega poznavalca.

Peter Štih

Heinz Dopsch, Karl Brunner, Maximilian Weltin, **Die Länder und das Reich. Der Ostalpenraum im Hochmittelalter.** Wien : Ueberreuter, 1999. 620 strani. (Österreichische Geschichte 1122–1278).

Pričujoča knjiga je izšla v okviru velikega projekta "Avstrijska zgodovina", ki ga kot izdajatelj vodi neumorni Herwig Wolfram, profesor srednjeveške zgodovine in pomožnih zgodovinskih ved na Univerzi na Dunaju in direktor tamkajšnjega Inštituta za avstrijske zgodovinske raziskave. Prvotni cilj projekta je bil v desetih monografskih zvezkih, ki naj bi jih napisalo deset avtorjev, predstaviti avstrijsko zgodovino – se pravi zgodovino današnjega avstrijskega prostora in tisto zgodovino, ki je povezana s pojmom Avstrija in ki je pod Habsburžani dobil povsem novo dimenzijo (Haus Österreich) – od poznoantičnega 4. stoletja pa do najnovejšega časa (1990). S časom in z napredujočim delom, je bil projekt modificiran na način, da sta bila prvotnim desetim zvezkom dodana še dva, ki obravnavata prazgodovinska obdobja in rimsko dobo v avstrijskem prostoru.

Knjiga, ki jo predstavljamo, je že osmi zvezek Avstrijske zgodovine, ki se je tako kot projekt že krepko prevesil v drugo polovico, z dobro perspektivo, da bo v relativno kratkem času tudi zaključen. Dosedaj izšli zvezki so bili posvečeni prazgodovini (Otto H. Urban, *Der lange Weg zur Geschichte, Die Urgeschichte Österreichs*) poznoantični in zgodnesrednjeveški zgodovini (Herwig Wolfram, *Grenzen und Raume*, 387–907), večjemu delu visokega srednjega veka (Karl Brunner, *Herzogtümer und Marken*, 907–1156), koncu srednjega veka (Alois Niederstätter, *Jahrhundert der Mitte, 1400–1522*), 19. stoletju (Helmut Rumpler, *Eine Chance für Mitteleuropa, 1804–1914*), najnovejši dobi (Ernst Hanisch, *Der lange Schatten des Staates, 1890–1990*), ter gospodarski zgodovini (Roman Sandgruber, *Ökonomie und Politik. Wirtschaftsgeschichte*). Projekt naj bi bil zaključen že do konca leta 2002, ko naj bi izšli še preostali trije redni zvezki (Alois Niederstätter, *Die Herrschaft Österreich, 1278–1411*; Thomas Winkelbauer, *Ständefreiheit und Fürstenmacht, 1522–1699*; Karl Vocelka, *Glanz und Untergang der höfischen Welt, 1699–1815*) in še eden dopolnilni (Ekkehard Weber, *Limes und Provinzen, Die Geschichte des österreichischen Raumes in der Römerzeit*).